

DAINIS OZOLINŠ , Ogres vidusskolas skolotājs
Zinātniski praktiska konference "Vispārējās izglītības reforma Latvijas Republikā", Minstere IV - Jūrmala", Tēžu krājums, 1993. gada 5. un 6. jūlijs, 43. - 45. lpp.

*Viss labais nav tikai brīnuma, viss skaistais nav tikai sapnis.
Ričards Bahs "Ilūzijas"*

VIENOTA PASAULES AINA - SKOLOTĀJA IZGLĪTOŠANAS PAMATS

Apmācības procesā mēs pārāk paļaujamies uz savu prātu un sava prāta treniņu, cenšamies izzināt patiesību, bet aizmirstam skaistumu un labestību. Mēs liekam skolniekam un nākošajam skolotājam iekalt, un arī paši iekalām nenozīmīgus faktus. Šāda apmācība veicina intelekta attīstību, bet neveicina pasaules modeļa veidošanu, nespēj sintezēt un iedziļināties lietu būtībā.

Skolnieka un arī skolotāja apmācībā zināšanām ir otršķirīga nozīme. Ja neticat, pārbaudiet vidusskolas beidzēju pēc gada, cik tam ir palicis no vidusskolā mācītajām zināšanām. Šodienas skolā skolnieki apgalvo, ka viņiem tieši šo mācību priekšmetu nekad dzīvē nevajadzēšot. Skumji, bet jāatzīst, ka skolniekiem ir taisnība, jo skolā netiek parādīta mācību priekšmetu vieta pasaulei. Bez sirdsapziņas pārmetumiem skolnieks var to teikt par jebkuru mācību priekšmetu. Tie ir standarta ierobežoti un atrauti no vienotās pasaules ainas.

Standarts neatspoguļo vienoto pasauli, bet ir tikai viena priekšmeta attēlojums, kurš neraksturo nepieciešamību to apgūt kā vienotu veselumu. Katrs skolotājs ir ieslēdzies sava priekšmeta standartā un nespēj no tā iziet ārpus. Standarts prasa stingri noteiktas zināšanas un prasmes, bet neprasā ne zināšanu ētisko, ne emocionālo novērtējumu, ne tā vietu vienotajā pasaules ainā. Skolotājs ir spiests ar jebkuriem līdzekļiem "iespiest" nabaga skolnieka galvā šīs nozēlojamās standarta prasības. Tā nav skolotāja vaina, jo standarts smagi ierobežo skolotāju. Skolotājs pats ir mācīts iekalt un to pašu prasa no sava skolnieka - burtisku (standartizētu) zināšanu atkārtošanu vai mehānisku darbību izpildi. Bet, ja skolnieku vispār nemācis, tad arī nekas neiznāks. Kā iemācīt ne tikai zināšanas, bet arī labo un skaisto?

Skolnieki cenšas iegūt labu atzīmi par katu cenu, mēģinot "izlocīties" no apmācību procesa ar visiem iespējamajiem līdzekļiem. Šajā procesā skolotājs tiek nostādīts nozēlojamā stāvoklī, kļūstot par cietuma uzraugu. Līdz ar to rodas konflikta situācijas starp skolotāju un skolnieku. Rezultātā veidojas slikts skolas klimats. Izeju varētu rast, atsakoties no atzīmēm vispār, bet atzīme ir gandrīz vienīgais stimuls un novērtējums.

Skolotājam apmācību procesā jāra(/ā)da vienota pasaules aina. Skolniekiem jāveido uzskats, ka pasaule viss ir vienots, ka nav atsevišķu mācību priekšmetu, bet ir vienota pasaule. Ka pasaule garīgais ir vienots ar materiālo. Šādai vienotai pasaules ainai ir jābūt izveidotai arī paša skolotāja apziņā jau viņa sagatavošanas procesā. Tādai jābūt skolotāja pārliecībai. Tad skolotājs varēs veidot savu skolnieku pasaules uztveri. Skolotājam jāprot loģiski uztvert pasaules kārtību, emocionāli redzēt pasaules patiesību, labestību un skaistumu un spēt tās parādīt saviem skolniekiem.

Skolotāja pasaules modeļa paplašināšana veicinās skolēnu tieksmi pēc pasaules modeļa paplašināšanas. Skolotāja pasaules uztverei ir jābūt integrālai. Skolotājam, strādājot vidusskolā, nerunājot nemaz par pamatskolu, būtu jāzin visu mācību priekšmetu saturs un ne tikai, bet arī saites, kas saista šos priekšmetus. Vidusskolā ir tik daudz izvēles mācību priekšmetu, bet izvēles brīvība nenodrošina vienotas pasaules ainas un sava pasaules modeļa izveidi. Vidusskolā nav integrālu mācību priekšmetu, kas veicinātu vienotu pasaules uztveri. Tāpēc šo integralitāti skolotājam jādod katrā mācību priekšmetā.

Skolotājam nav jācenšas dot skolniekam loģiski izveidotu shēmu, lai parādītu savu gudribu, bet jālieto paradoksi, lakaniski mājieni un alegorijas. Tad skolnieks veidos savu Pasaules ainu, nevis kopēs skolotāja modeli. Skolnieks skolotāja dvēseli sajutīs ar zemāpziņu un sapratīši. Pasaules uztveri nevar noslēpt kā īlenu maisā, tā vienmēr izlien ārā, jebkurā skolotāja darbībā. Tad skolnieks uztvers alegoriskās saites un veidos savu pasaules uztveri, nevis burtiski to kopēs. Svarīga sava pasaule, savs modelis, nevis standarts.

Būtu nepieciešams iemācīt veidot skolniekiem modeļus. Pasaules un tās sastāvdaļu modeļus, lai redzētu pasaules vienotību un visu lietu saistību. Izzinot šo pasauli, bērns veido modeļus jau no dzimšanas. Katrs cilvēks veido un pārveido dzīves laikā savu pasaules modeli. Modelī ir ietvertas ne tikai zināšanas, bet arī to vieta pasaulei, pasaules skaistums un labestība. No vienkāršiem modeļiem bērnu dārzā, saistībā ar izzināmo pasauli, uz arvien abstraktākiem modeļiem dzīves laikā. Es domāju, ka tas ir ceļš uz atrisinājumu.

Vienotu pasaules ainu nedod neviena no pašreizējās zināšanu apguves sistēmām. Iespējams, ka tam tuvojas Valdorfas izglītība. Vienota pasaules aina ir katras tautas etniskajā izglītībā, jo tā satur tieši sava etnosa tūkstošgadīgo pieredzi. Tā varētu būt Latvijas Universitātes Etniskā centra veidotajās "Baltajās stundās".

Skolotājs - mājskolotājs, mikroskolas skolotājs, Valdorfas skolas skolotājs, privātskolas skolotājs, baznīcas skolas skolotājs, valsts skolas skolotājs...

Nav svarīgi, kas tos sagatavos, ir svarīga skolotāju sagatavošanas koncepcija. Koncepcija ir jāveido ar domu, lai gatavotu skolotājus ar labi izveidotu savu pasaules modeli. Par skolotāju sagatavot tikai tad, kad cilvēks dzīvē ir sasniedzis noteiktu briedumu, kad tam ir izveidojusies noteikta pasaules uztvere (22 - 28 gadu vecumā).

Vienota pasaules aina - tas ir tīklveida daudzslāņains hierarhisks pasaules modelis. Pasaules modeli veido tīkls, kura mezgli punktos ir zināšanas (mācību priekšmeti), bet saites ir asociācijas un emocijas. Saites nedrīkst noteikt standarts, to nosaka pats cilvēks. Modeli veidojot, nav svarīgi, no kurās vietas sāk aust tīklu. Svarīgi ir katra cilvēka jau izveidotā tīkla saskaņošana ar nepārtraukto izziņas procesu. Mēs spējam uztvert tikai to, uz ko ir gatava mūsu iekšējā būtība. Sagatovot skolnieku uztverei ir mūsu uzdevums.

Mana personīgā Pasaules modeļa galvenie mezgli punkti:

Skaistums - māksla - emocijas - folklora.

Labestība - ētika - cilvēka būtība - latviešu tautas dzīves ziņa.

Patiessība - zināšanas - intelekts - dabas zinības.